

10. Тополь Ю.О. Деякі проблеми методології сучасної юридичної науки / Ю.О. Тополь // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. – № 1. – С. 8-11.

УДК 343.3: 343.8

ЗАХОДИ ЗАГАЛЬНОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВАХ ВІДКРИТОГО ТИПУ

Зубов Д.О., здобувач

*Навчально-науковий інститут права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

У статті автором розглядаються заходи загального запобігання злочинам у кримінально-виконавчих установах відкритого типу.

Ключові слова: запобігання, злочини, кримінально-виконавчі установи відкритого типу, обмеження волі.

Зубов Д.О. МЕРЫ ОБЩЕГО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ ОТКРЫТОГО ТИПА / Учебно-научный институт права и массовых коммуникаций Харьковского национального университета внутренних дел, Украина
В статье автором рассматриваются меры общего предупреждения преступлений в уголовно-исполнительных учреждениях открытого типа.

Ключевые слова: предупреждение, преступления, уголовно-исполнительные учреждения открытого типа, ограничение свободы.

Zubov D.O. THE MEASURES OF GENERAL CRIME PREVENTION AT THE OPEN-TYPE CRIMINAL-EXECUTIVE INSTITUTIONS / Scholastic-scientific institute of the right and mass communication of Kharkiv national university of internal affairs, Ukraine

The article is dedicated to the analysis of the measures of general crime prevention at the open-type criminal-executive institutions.

Key words: prevention, crimes, open-type criminal-executive institutions, limitation of liberty.

Запобігання злочинам у кримінально-виконавчих установах відкритого типу, безперечно, неможливе без застосування заходів загального рівня, серед яких можна виділити: економічні, соціальні, організаційні, технічні, освітні, виховні, правові та ін.

Незважаючи на те, що теорія попередження злочинів розроблялася протягом тривалого часу й відображена в кримінологічних дослідженнях відомих вітчизняних та російських вчених: Г.А. Аванесова, О.А. Герцензона, В.В. Голіні, Л.М. Давиденка, П.С. Дагеля, І.М. Даньшина, О.М. Джужи, А.І. Долгової, А.П. Закалюка, А.Ф. Зелінського, О.М. Костенка, В.Г. Лихолоба, І.П. Лановенка, Ф.О. Лопушанського, П.П. Михайленка, О.Б. Сахарова, І.К. Туркевич, В.І. Шакуна, С.С. Яценка та ін., сьогодні залишаються певні питання щодо її понятійно-категоріального апарату. Насамперед, це стосується співвідношення самих понять “попередження”, “профілактика”, “припинення” та “запобігання” злочинам.

Ми поділяємо думку вчених, що в кримінологічній літературі не існує чіткого концептуального розуміння понять “попередження”, “профілактика”, “запобігання”, “припинення” та, відповідно, їх співвідношення. Тривалі дискусії, безсумнівно, породжували й породжують відому плутанину, а в деяких випадках істотні суперечності при вирішенні проблем попередження злочинів.

З урахуванням того, що в науці існують різні підходи до визначення та співвідношення вищезазначених понять, ми звернулись до їх етимологічного значення. Так, поняття “попереджати”, “попередити” означають випередити, попередити, поспіти або бути колись, заздалегідь, наперед; вжити попередніх заходів, усунути, відхилити, позбутися від чого-небудь заздалегідь.

Деякі вітчизняні кримінологи не ототожнюють поняття „попередження” та “профілактика”, надаючи кожному окреме тлумачення та різний логічний обсяг [1, 409]. Вищезазначена

термінологічна дискусія стосовно розмежування цих понять, що, зокрема, визначають одне й те саме явище, явно недоцільна, оскільки не має теоретичного та практичного сенсу, є надуманою, поглиблює понятійну плутанину, змушує вчених перейти від аналізу змісту явища до його етимологічної оболонки. У кримінології існує думка, що термін “профілактика” перейшов у цю науку з медичної практики масових щеплень проти хвороб.

Ми підтримуємо сучасних дослідників, які визначають кримінологічну профілактику як попередження негативного впливу криміногенних факторів (причин та умов) безвідносно до конкретного злочину. У даній статті ми використовуємо термін “запобігання”, ґрунтуючись на тому, що саме ним сьогодні оперує законодавець у кримінальному українському законодавстві та нормативно-правових актах кримінологічного спрямування, зокрема в ч.1 ст.1 КК України [5]. У кримінологічній літературі зазначене поняття розглядається як діяльність, спрямована на перешкоджання здійсненню злочинного наміру конкретної особи до початку посягання на стадіях виявлення наміру або готування до злочину. Але, на наш погляд, це вузьке розуміння даного поняття, у більш широкому розумінні, як ми зазначали вище, цей термін ототожнюється з попередженням та профілактикою.

Водночас цікавою для кримінологічної науки є позиція О.М. Джужи, який вважає, що відмежування таких понять, як “попередження”, “профілактика”, “запобігання” є надуманим, таким, що суперечить буквальному змісту вказаних слів. Отже, кожне з них означає одне й те саме: щось упередити, не допустити. Усі ці терміни є взаємозамінними синонімами. Тому заходи рівнозначно можуть бути або попереджувальні, або профілактичні, або запобіжні, або превентивні. Так само діяльність однаково може бути або попереджувальна, або профілактична, або запобіжна, або превентивна. Усе це одне й те саме. В основу ж розмежування попереджувальної діяльності за рівнями, напрямками, видами має бути покладено аналіз її змісту, а не вживання в одних випадках терміна “попередження”, а в інших – “профілактика” [4, 110].

Протилежної думки дотримується А. П. Закалюк, який вважає, що запобігання злочинності – це різновид суспільної соціально-профілактичної діяльності, функціональний зміст та мета якої полягає в перешкоджанні дії детермінантів злочинності та її проявів, передусім причин й умов останніх через обмеження, нейтралізацію, а за можливості – усунення їх дії [3, 324].

Отже, на основі визначення запобігання злочинам й особливостей злочинності та її детермінантів у кримінально-виконавчих установах відкритого типу пропонується поняття “запобігання злочинності в кримінально-виконавчих установах відкритого типу” як різновид соціально-профілактичної діяльності, функціональний зміст та мета якої полягає в перешкоджанні дії детермінантів злочинності та її проявів у місцях обмеження волі, вчинених засудженими, які відбувають покарання в кримінально-виконавчих установах відкритого типу.

У вітчизняній кримінологічній літературі проблемам запобігання злочинам в установах виконання покарань приділялась і приділяється значна увага. Ефективність протидії злочинності й, зокрема, злочинів, які вчиняються в кримінально-виконавчих установах відкритого типу, пов’язана, насамперед, з удосконаленням кримінально-виконавчого законодавства, дотриманням засудженими правил внутрішнього розпорядку, поєднанням забороняючої функції зі стимулюючою, що має знизити до мінімуму частку засуджених, бажаючих вчинити злочини [2; 6].

Розглядаючи запобіжну діяльність у сфері кримінально-виконавчих установ відкритого типу, слід виділити її комплексність, що виражається у двох формах:

- *множинність суб’єктів запобігання*, а саме: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, Державна пенітенціарна служба України, Міністерство внутрішніх справ України тощо.
- *різноманітність заходів*, спрямованих на досягнення цілей запобігання злочинам у кримінально-виконавчих установах відкритого типу: правові, процесуальні, організаційно-управлінські, інформаційні.

Традиційно в кримінологічній літературі запобіжна діяльність розглядається як комплексне поняття, що охоплює:

- загальнодержавні заходи соціального, ідеологічного, культурно-виховного порядку, законодавчого, правового характеру, які поєднують методи переконання та примусу в процесі боротьби зі злочинністю;
- діяльність державних органів і громадських організацій, пов'язана з виявленням причин та умов вчинення злочинів і застосуванням заходів щодо їх усунення, розкриття, розслідування, судового розгляду справ про злочини, покарання злочинців, їх виправлення та ресоціалізацію; а також здійснення інших заходів, обумовлених обставинами вчинення конкретних злочинів [1, 122-124].

Відповідно до специфіки діяльності кримінально-виконавчих установ відкритого типу заходи запобігання вчиненню в них злочинів можна поділити на дві групи: загальні та спеціальні. У зв'язку з тим, що процес запобігання вчиненню злочинів у кримінально-виконавчих установах відкритого типу досить складний, необхідно залучати до нього науковий потенціал держави з метою внесення конкретних пропозицій щодо удосконалення діяльності всіх суб'єктів профілактики злочинів та їх скоординованої взаємодії. Розроблення організаційно-практичних заходів доцільно віднести до компетенції підрозділів, покликаних запобігати злочинам у даній сфері.

На наш погляд, досить важливим при дослідженні процесу запобігання злочинам у кримінально-виконавчих установах відкритого типу є з'ясування питання щодо визначення кола суб'єктів даного виду запобіжної діяльності, їх класифікації та подальшої характеристики діяльності останніх.

Щодо класифікації суб'єктів запобігання злочинам існують різні точки зору. Більшість сучасних кримінологів поділяють суб'єктів запобігання на три основні групи:

- 1) органи та організації, які керують, спрямовують, координують запобіжну діяльність (органи державної влади й управління);
- 2) органи та організації, які безпосередньо здійснюють запобіжні заходи (ДПтС України, МВС України, Служба безпеки України, прокуратура, суд, спеціально створені громадські формування);
- 3) суб'єкти, до функцій яких частково належить здійснення запобіжних заходів: заклади освіти, охорони здоров'я, адміністрації підприємств, установ, організацій тощо.

Відповідно до вищезазначеної класифікації, до суб'єктів загального запобігання можна віднести тих, які зазначені в першій та третій групах.

На думку інших вчених, при визначенні суб'єктів запобігання злочинам їх слід розглядати через діяльність, що дає можливість з'ясувати систему суб'єктів, які фактично здійснюють попередження злочинності в Україні в межах своїх завдань, компетенції і повноважень [2, 100]. До них належать суб'єкти, які:

- визначають кримінологічну політику, її основні напрями, завдання, форми і методи попередження злочинності (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України);
- виявляють криміногенні фактори й безпосередньо реалізують заходи щодо усунення, послаблення чи нейтралізації їх причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів (прокуратура, ОВС, суд, служба безпеки, податкова служба, митна служба, державна охорона, державна прикордонна служба, військова служба правопорядку, державна пенітенціарна служба та ін.);
- впливають на усунення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів, на місцевому рівні в процесі виконання своїх безпосередніх функцій (органи державної влади та органи місцевого самоврядування);
- сприяють правоохоронній діяльності щодо нейтралізації причин і умов вчинення злочинів та інших правопорушень на громадських засадах (громадські пункти охорони порядку, добровільні народні дружини, товариські суди, оперативні загони по боротьбі й попередженню окремих видів злочинів, інші громадські формування, що здійснюють охоронні, розшукові та профілактичні функції);

- здійснюють спеціалізовані функції стосовно управління, взаємодії, координації діяльності правоохоронних органів та інших суб'єктів щодо запобігання злочинності (Координаційний комітет по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю тощо) [2, 100].

Розкриваючи питання загального запобігання злочинам у кримінально-виконавчих установах відкритого типу, ми будемо використовувати обидва підходи в класифікації суб'єктів запобіжної діяльності.

Верховна Рада України, як вищий орган законодавчої влади держави, насамперед, приймає закони України з питань функціонування кримінально-виконавчих установ відкритого типу та вносить до них зміни і доповнення.

Окремо необхідно виділити групу органів виконавчої влади, які безпосередньо виконують певні функції кримінально-виконавчих установ відкритого типу і таким чином розробляють та здійснюють заходи загальносоціального запобігання злочинам у кримінально-виконавчих установах відкритого типу.

Насамперед це Державна пенітенціарна служба України. Вона є головним та провідним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.

Зміст організації запобігання злочинам у кримінально-виконавчих установах відкритого типу можна розглядати через два аспекти, а саме:

- організаційний аспект, який становить собою цілеспрямовану діяльність керівників суб'єктів державної системи запобігання злочинам щодо створення умов, котрі забезпечують ефективне вирішення завдань щодо запобігання злочинам (загальне запобігання);
- тактичний аспект – безпосереднє здійснення заходів щодо виявлення та усунення умов, що сприяють вчиненню злочинів, пошуку осіб, які можуть вчинити злочини, та здійснення профілактичного впливу на них, а також запобігання злочинам, вчинення яких готується (спеціальне запобігання).

Таким чином, на основі викладеного, а також з урахуванням специфіки кримінологічних чинників, причин та умов, що впливають на зростання рівня злочинності в кримінально-виконавчих установах відкритого типу, можливо виділити комплексність та цілісність системи запобігання, що виражається у двох формах (принципах): множинності суб'єктів попередження та різноманітності заходів, спрямованих на досягнення цілей запобігання злочинам у кримінально-виконавчих установах відкритого типу (правових, процесуальних, організаційно-управлінських, інформаційних, технічних).

Проведене вивчення заходів загального запобігання злочинам у кримінально-виконавчих установах відкритого типу дає підстави для однозначного висновку про необхідність реформування наявної системи запобіжної діяльності в кримінально-виконавчих установах відкритого типу, до структури якої входять об'єкти, суб'єкти та заходи запобіжної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев А.И. Криминологическая профилактика / А.И. Алексеев, С.И. Герасимов, А.Я. Сухарев. – М.: НОРМА, 2001. – 491 с.
2. Голіна В.В. Запобігання злочинності в Україні: [навч. посіб.] / Голіна В.В. – Х.: Нац. юрид. акад., 2002. – 107 с.
3. Закалюк А.П. Курс сучасної української криминології: теорія і практика: у 3 кн. / А.П. Закалюк. – К.: Вид. Дім "Ін Юре", 2007. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української криминологічної науки. – 424 с.
4. Криминологія: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / [Джужа О.М., Кондратьєв Я.Ю., Кулик О. Г. та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужа. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – [3-тє вид., перероб. та допов.] – К.: Атіка, 2003. – 1056 с.

6. Юзефович В. Розслідування кримінальних справ за фактами вчинення посадових злочинів / В. Юзефович // Право України. – 2000. – № 9. – С. 54–55.
Суд, ленинський район, Луганск

УДК 343.151=347.951

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 382 КК УКРАЇНИ

Луганський В.І., заступник голови

Ленінський районний суд (м. Луганськ)

У статті розглянуті наукові підходи щодо визначення основного безпосереднього об'єкту невиконання судового рішення, та запропоноване власне визначення цього елементу складу злочину, передбаченого ст.382 КК України.

Ключові слова: основний безпосередній об'єкт складу злочину, склад злочину, рішення суду, вирок суду, ухвала суду, постанова суду, правовідносини.

Луганский В.И. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ОБЪЕКТА СОСТАВА ПРЕСТУПЛЕНИЯ, ПРЕДУСМОТРЕННОГО СТАТЬЕЙ 382 УК УКРАИНЫ / Ленинский районный суд города Луганска, Украина

В статье рассмотрены научные подходы к определению основного непосредственного объекта неисполнения судебного решения, и предложено собственное определение этого элемента состава преступления, предусмотренного статьей 382 УК Украины.

Ключевые слова: основной непосредственный объект состава преступления, решение суда, приговор суда, определение суда, постановление суда, правоотношения.

Luhanskiy V.I. DEFINITION OF AN OBJECT OF A LEGAL STRUCTURE OF A CRIME PROVIDED BY THE ART. 382 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE / Court of Lenin area, Lugansk, Ukraine

In the article the scientific approaches to the definition of the main immediate object of the failure to comply with a judgment are considered, and the author's definition of this element of the crime provided by the art. 382 of the Criminal Code of Ukraine is formulated.

Key words: main immediate object of a legal structure of a crime, judgment, sentence, ruling of a court, order of a court, legal relations.

Правильне вирішення питання про об'єкт злочину має важливе теоретичне й практичне значення. Саме об'єкт дозволяє розкрити соціальну сутність злочину, з'ясувати його суспільно небезпечні наслідки, сприяє правильній кваліфікації діяння, а також відмежуванню його від суміжних суспільно небезпечних посягань [5, 89].

У той же час необхідно відзначити, що питання про визначення безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст.382 (Невиконання судового рішення) Кримінального кодексу України (далі – КК), належить в юридичній літературі до числа дискусійних.

Проблемі встановлення об'єкта складу злочину, передбаченого ст.382 КК, приділялася увага в роботах Ю.В. Александрова, А.А. Васильєва, Г.М. Зеленова, В.Д. Ларічева, С.В. Максимова, М.І. Мельника, В.О. Навроцького, І.В. Самощенко, П.О. Скоблікова, В.М. Трубнікова, В.І. Тюніна, В.І. Тютюгіна, Т.Д. Устінової, М.І. Хавронюка, Є.Ю. Четвертакова, та ін.

Стосовно розглядуваного питання в літературі висловлювалися спірні судження, а, отже, воно потребує подальшої наукової розробки. Крім того, Законом України від 7 липня 2010 року «Про судоустрій і статус суддів» до КК були внесені зміни, згідно з якими ст.382 було викладено в новій редакції.

Метою цієї статті є встановлення основного безпосереднього об'єкта складу злочину, передбаченого ст.382 КК.

Питання про об'єкт невиконання судового рішення у вітчизняній кримінально-правовій доктрині вирішується по-різному.